

ОСНОВНІ МОДНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЖІНОЧОГО ОДЯГУ В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ В 60-Х РОКАХ ХІХ СТОЛІТТЯ

Початок ХХІ століття став етапом пошуку нових підходів та ідей до історіописання. Наразі виокремилося декілька провідних напрямків: жіноча історія, повсякденна історія, візуальна історія, мікроісторія, усна історія, наративна історія та ін. Важливе місце у дослідженні історії повсякденності належить моді. Найбільше мода вплинула саме на матеріальну і духовну культуру та стиль життя міського населення, яке, на думку О. Вільшанської, було значно мобільнішим у сприйнятті новацій [1, 309]. У середині ХІХ ст. почався активний розвиток легкої промисловості, торгівлі, транспорту, різних видів спорту, подорожей. Таким чином, ми можемо констатувати факт демократизації моди. Мода демонструвала належність до певної соціальної групи населення, створювала нові ідеали краси, підкреслювала фінансовий статок особи. Жіночий одяг характеризував не лише певний історичний період, а був відображенням положення жінки в тогочасному суспільстві.

Серед науковців, що займаються історією костюму та феноменом моди, можемо виділити дослідження Н. Будур, О. Вільшанської, Л. Дихнич, М. Мерцалової, Д. Нанні, Е. Плаксіної, О. Шевнюк та ін.

Дана розвідка має на меті дослідження впливу європейських тенденцій на жіночу моду Російської імперії 60-х років ХІХ століття.

Західноєвропейську моду ХІХ століття більшість дослідників поділяє на декілька періодів: 1) 1804-1820-і – ампір, 2) 1825-1850-ті – бідермеєр; 3) 1851-1860-ті – друге рококо, або неорококо; 4) 1870-1890-ті – позитивізм; 5) 1890-1913 – модерн.

Загострення пристрастей середини ХІХ ст. навколо соціальних реформ можна проілюструвати атакою на всю концепцію моди, але вимоги змін дали новий поштовх лише для появи нових фасонів. Усвідомлюючи, що мода розповсюджує свій вплив і на інші форми вираження, прогресивно мислячі люди відчували необхідність в реформі одягу, особливо жіночого, яка

очевидно визріла з гігієнічної, естетичної та раціональної точок зору. [2, 168-169].

У 1850 – 1860-х роках почався новий етап у розвитку моди, який увійшов в історію під назвою “неорококо”, або “мода Другої імперії”. Однією з основних характеристик неорококо була перевантаженість, яка проявлялася як в одязі (волани, мережева, рюші, стрічки, тканини різних фактур), так і в декоруванні меблів і будинку (оздоблення тканинами стін і стель, намагання весь кімнатний простір заставити масивними меблями). І як влучно зазначає Марія Мерцалова, створюється справжній “культ кількості” [3, 153].

Мода 50 – 60-х років XIX століття мала особливо екстравагантний характер. У ці роки вся Європа захоплювалася театром і так званими “живими картинками”. Окрім театру, модним вважалося відвідувати казино, ігрі будинки, ресторани [4, 156].

Росія вступила в XIX століття як повноправна європейська держава, що існує по законам європейського суспільства і наслідує європейські правила цивілізованого розвитку [5, 187]. У XIX столітті паризький дім моделей “Coutur” залишався законодавцем всіх модних тенденцій як жіночого, так і чоловічого одягу. Значна частина заможного населення, особливо жінки, Російської імперії намагалися наслідувати французьку моду. Сам той факт, що за модою в одязі стежили більше жінки, а не чоловіки, великою мірою відбивав не тільки характер жіночої психології, але і місце жінки в “чоловічому світі” другої половини XIX – початку XX ст. [6, 471]. Це підтверджують і тогочасні модні журнали (“Модный магазин”, “Новый русский базар”, “Модный вестник”, “Всеобщий модный журнал”), в яких описувалися лише жіночі найновіші модні тренди та зображувалися (з детальним описом) найбільш вдалі модні костюми, дуже часто додавалися викрійки.

1850 – 1860-ті роки стали часом, коли найновітніші технічні досягнення – механічні корсети, що самі застібалися, пристрої для подовження та скорочення локонів зачіски, пружинки, що регулювали ширину рукава, – поєднувалися зі старомодними пудреними перуками та

рокайльними ангажантами, коли кринолін, що позичив у минулого пуританізм уявлення про певну дистанцію між статями, співіснував з доступністю всіх можливих чуттєвих задоволень [7, 259].

В Російській імперії і в середині XIX ст. церква продовжувала відігравати помітну роль у житті суспільства. Новий модний сезон починався з Великодня [1, 312]. З початком посту бали припинялися, проте їх місце займали раути, концерти [8, 56].

Розвиток легкої промисловості й торгівлі, здешевлення тканин і запровадження швейних машин, у зв'язку з чим процес шиття значно полегшився, привели до того, що одягатися відповідно до моди могли собі дозволити все ширші верстви населення [1, 310-311]. Більш того, модні журнали закликали своїх читачок до купівлі швейних машин, щоб вони мали змогу шити нові та перешивати старі сукні. А в журналі “Модный магазин” за 1866 рік було зазначено, що “зараз, коли жінки зрозуміли необхідність практичних знань і навчилися працювати, швейні машини зробилися приналежністю майже кожного сімейства” [9, 158].

Жінка другої половини XIX століття мала уособлювати покірність, скромність та добropорядність (що особливо підкреслювалося вуалями), а її одяг мав бути показником фінансового статку чоловіка.

Характерною ознакою жіночої моди були дуже пишні спідниці, які формувалися за допомогою криноліну. Кринолін зі сталевих стрічок був винайдений в 1856 р. У цьому аспекті важливим є висновок дослідниці історії костюмів О.Л. Шевнюк: легкий сталевий каркас робив спідницю настільки рухливою, що дамам доводилося прив'язувати обручі шнурками до ніг і ставати “рабинями” свого одягу. Кринолін не дозволяв близько наблизитися до жінки, слугуючи своєрідним маркером власності. У криноліні неможливо було самотійно сісти на стілець, пройти крізь вузькі двері... Довга спідниця на широкому криноліні стала символом жіночої слабкості та залежності від сильного чоловіка-володаря [7, 257, 258]. На таку спідницю потрібно було витратити близько 15 м. матеріалу. Треба зазначити, що криноліни із самої своєї появи у багатьох викликали постійні протести,

настільки явною була незручність цього складного спорудження. Ще в 1851 році в Америці, де жіноча емансипація мала багато прибічників, було запропоновано замінити великий кринолін меншим і більш зручним. Але, не дивлячись на все це, майже в усіх європейських країнах криноліни не лише продовжили існувати, але і збільшилися в розмірах [3, 155]. Про дискусії у Франції щодо доречності використання криноліну зазначає і дослідниця Наталія Будур (“История костюма”) [10, 286-287]. З 1867 року кринолін вийшов з моди. Хоча тенденція відмови від криноліну намітилася ще в 1866 році: “... кринолін зникає. Світські жінки його більше не носять” [11, 184].

Головним одягом для жінок залишалася сукня. Вони різнилися за призначенням: домашні, обідні, візитні, вечірні, для прогулянок та бальні. З другої половини 1860-х років жіночі сукні стали більш зручними: рівними спереду та більш подовженими позаду у вигляді шлейфу, який підтримувався турнюром.

Основними матеріалами для суконь були тафта, парча, шовк, бархат, атлас, шерсть, газ. Існувала певна диференціація в кольорах жіночих суконь, яка залежала від віку, сезону та призначення (бал, прогулянка, візит і т.і.). Модні журнали радили молодим дівчатам обирали світлі кольори: білий, блакитний, слонової кістки, рожевий, жовтий. Так, журнал “Модный магазин” за 1866 рік рекомендує таку сукню для молодих дівчат: “...сукня, серпанкова, з високими шитими мотивами, покладена на блакитну спідницю, оброблену трьома булоньє з тієї ж матерії. Шита сукня вирізана великими зубцями, обшитими мереживом; зшиті мотиви розділяються блакитними шовковими вуздечками. Довгий серпанковий пояс з таким самим кушаком, підбитим блакитною тафтою, вишитий на кінцях і теж обшитий мереживом. Серпанковий корсаж надітий на блакитний відкритий ліф. Напіврукава складаються з двох серпанкових буф, розділених шитими прошивками, облямованих блакитними брідами, і закінчуються широким мереживом” [12, 266].

Для повсякденних та візитних костюмів жінки середнього віку обирали відтінки бронзового, коричневого та зеленого. У похилому віці нарядними

вважалися бузковий, ліловий та світло-сірий. Як зазначає Федір Комісаржевський, російський театрознавець, після 1865 року у великій моді були строкаті матерії з широкими та вузькими полосами. У сенсі кольорів переважали темні, наприклад імпр-оливковий. Жінки, які належали до середнього стану, як і раніше шили нарядні сукні із чорного шовку (атлас, тафта) і лише коли-не-коли використовували для цієї цілі світло-сірий, коричневий або ліловий муар антик [13, 273]. Автором рубрики “Мода” в журналі “Модный магазин” було зазначено, що про глибокий траур можна дізнатися лише по чорному воротничку та манжеткам [10, 156]. Це пояснювалося тим, що чорна сукня була дуже модною.

Зміна силуету жіночого костюму відбувається в 1866-1867 роках. Лінію талії розташовують високо. Спідниця сукні легко розширюється донизу, що створювало враження високого зросту. Після довготривалого домінування округлих форм та ліній по закону контрасту виникають нові пропорції, прямі лінії та кути [3, 154]. Ранкові туалети відрізнялися тим, що вони були дещо вужчі та підняті на гудзики, на відміну від вечірніх, візитних і бальних. Для прогулянок пішки були короткі сукні або короткі спідниці з піднятими сукнями. Так, “нові ідеї і прагнення до простоти зробили деякий вплив на міські туалети, які обходяться тепер без особливо складних обробок; проте бальні костюми виблискують золотом, сріблом, поєднанням яскравих кольорів, блондами і мереживами, шитими стеклярусом, сталлю і кам'яним вугіллям, кольоровими мереживами, каменями, ланцюжками з алюмініума, золота і срібла” [14, 41].

Особливе місце в дамському гардеробі зайняли жакети казак, які в комплекті зі спідницею стали основою візитного туалету. Такий жакет кроївся точно по фігурі з широкою баскою по формі спідниці, застібався до шиї та прикрашався галунами, тасьмою, шнурами, гудзиками, оксамитовими аплікаціями, вишивкою [7, 262]. Верхнім одягом слугували пальто (кашемір, шовк, бархат), ротонди (кашемір), безрукавки та шалі. Найчастіше для верхнього одягу обирали темні відтінки коричневі, зелені, золотисті.

Чільне місце в жіночій моді посідали прикраси: парюри для волосся, серги, гребні, намиста, кольє, каблучки, брошки, масивні браслети, пряжки. Справжнім фурором у жіночій моді стали ланцюжки Бенуатон: “ланцюжки ці носять і поверх закритих суконь, у вигляді кольє, і як головний убір. Їх приколюють з обох боків на голові, біля вух, і звідти вони спадають, у вигляді намиста, в декілька рядів. Їх роблять із золота, срібла, намист, кам'яного вугілля; а найновіші з каучуку” [8, 57].

Серед жіночих аксесуарів можемо виділити рукавички (модними кольорами вважалися всі відтінки від світло-маісового до коричневого) та парасольки.

В моді були чоботи на шнурівці та напівчеревики на високому підборі. Чоботи носили лише влітку [15, 87].

Вимогу змінити концепцію жіночої моди відстоювала американка Блумер, яку підтримували емансиповані жінки в Німеччині, Англії та Америці [2, 169].

Розвиток залізничного транспорту дозволяв подорожувати, що сприяло створенню нових, більш зручних, жіночих дорожніх костюмів. Для цього Вворт (французький кравець, якого вважають першим кутюр'є) увів стрічки та пати, які розташовувалися в декількох місцях, скріпляли і підтримували піднятий низ спідниці [3, 154].

У 60-х роках ХІХ століття з'являються жіночі купальні костюми.

Таким чином, одяг був важливим аспектом повсякденного життя міського населення. Жінки Російської імперії в 1860-х роках орієнтувалися на європейську моду, зокрема французьку. Жіноча мода 60-х років ХІХ століття демонструвала перш за все соціальне положення та фінансовий добробут особи. Громіздкі та незручні жіночі сукні лише підкреслювали панівне становище чоловіків у суспільстві. Розвиток легкої промисловості та розповсюдження швейних машин зробило моду більш доступною для різних верств населення.

Перспективою подальших досліджень є питання пов'язані з дослідженням впливу розвитку різних видів спорту на жіночий одяг.

Література

1. Вільшанська О.Л. Мода у повсякденному житті міського населення України кінця XIX – початку XX ст. / О.Л. Вільшанська // Проблеми історії України XIX – початку XX ст. — Вип. XIV. — К.: Інститут історії НАН України, 2008. — С. 309-322.
2. Нанни Дж. История костюма. 1200-2000 / Дж. Нанни; Пер. с англ. — М.: ООО “Издательство Астрель”: ООО “Издательство АСТ”, 2003. — 343, [1] с.
3. Мерцалова М. История костюма / Мария Николаевна Мерцалова. — М.: Издательство “Искусство”, 1972. — 198 с.
4. Киреева Е.В. История костюма. Европ. костюм от античности до XX в. Учеб. пособие для сред. театр. учеб. заведений / Е.В. Киреева. — [изд. 2-е, испр.]. — М., “Просвещение”, 1976. — 174 с.
5. Плаксина Э.Б. Историю костюма. Стили и направления: Учеб. пособие для студ. учрежд. сред. проф. образования / Э.Б. Плаксина, Л.А. Михайловская, В.П. Попов; под ред. Э.Б. Плаксиной. — М.: ИРПО: Издательский центр “Академия”, 2003 — 224 с., [8] л. цв. ил.: ил.
6. Константінова В.М. Урбанізація: південноукраїнський вимір (1861 – 1904 роки) / Вікторія Миколаївна Константінова. — Запоріжжя: АА Тандем, 2010. — 596 с.
7. Шевнюк О.Л. Історія костюма: [навч. посіб.] / О.Л. Шевнюк. — К.: Знання, 2008. — 375 с., 32 с. кол. іл.
8. Мей С. Моды / С. Мей // Модный магазин. — 1866. — № 4. — С. 56-58.
9. Мей С. Моды / С. Мей // Модный магазин. — 1866. — № 10. — С. 155-158.
10. Будур Н. История костюма / Наталия Будур. — М.: ОЛМА-ПРЕСС, 2002. — 480 с.: ил.
11. Мей С. Моды / С. Мей // Модный магазин. — 1866. — № 12. — С. 184-186.

12. Мей С. Моды / С. Мей // Модный магазин. — 1866. — № 17. — С. 264-266.
13. Комиссаржевский Ф.Ф. История костюма / Федор Комиссаржевский. — М.: Астрель: АСТ: Люкс, 2005. — 336 с.: ил.
14. Мей С. Моды / С. Мей // Модный магазин. — 1866. — № 3. — С. 41-42.
15. Тиль Э. История костюма / Э. Тиль; Пер. с нем. — Лейпциг: Изд-во “Легкая индустрия”, 1971. — 104 с.

Королевська Ю.Ю. Основні модні тенденції жіночого одягу в Російській імперії в 60-х роках XIX століття

Стаття присвячена аналізу європейських модних тенденцій 60-х років XIX століття та їх впливу на жіночу моду Російської імперії.

Ключові слова: неорококо, мода, жіночий одяг.

Korolevska Y.Y. The main fashionable tendencies of the women's clothes in the Russian empire in 60s years XIX century.

The article is devoted to analysis the European fashionable tendencies in 60s years XIX century and their influence on the women's fashion of the Russian empire.

Key words: neorococo, fashion, women's clothes.